

*Załącznik 2
do Uchwały Nr 2/2021/22 Rady Pedagogicznej Branżowej
Szkoły I stopnia w Siemiatyczach z dnia 31.sierpnia 2021r.
Nr dopuszczenia: WOS/2021/22*

Wiedza o społeczeństwie

Program nauczania

dla szkoły branżowej

Antonina Telicka - Bonecka

MOPERON

Edukacja jest podrozgrywką

Spis treści

1. Wstęp

2. Cele kształcenia i wychowania – ogólne i szczegółowe

3. Treści edukacyjne

4. Sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania

5. Opis założonych osiągnięć ucznia

6. Propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć ucznia

7. Ewaluacja

8. Bibliografia

1. Wstęp

Program nauczania wiedzy o społeczeństwie w szkole branżowej I stopnia został oparty na Podstawie programowej MEN dotyczącej tego etapu kształcenia oraz innych aktach związanych z edukacją historyczną w szkole. Na realizację tego przedmiotu przeznaczono 1 godzinę w 3-letnim cyklu kształcenia, w trzeciej klasie, zgodnie z ramowymi planami nauczania.¹ Prezentowany program jest propozycją nowego ujęcia przedmiotu wiedzy o społeczeństwie w szkole branżowej I stopnia. Zaproponowany układ treści szczegółowych stwarza możliwość pogłębionej względem szkoły podstawowej refleksji nad organami władzy i prawem RP, Prawami człowieka oraz zagadnieniami z zakresu polityki społecznej.² Program nauczania do wiedzy o społeczeństwie w szkole branżowej I stopnia uwzględnia wszystkie treści programowe zgodnie z podstawą programową określoną w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej.

Przedmiot wiedza o społeczeństwie to przedmiot, który jak żaden inny ma bezpośredni związek z życiem codziennym, sytuacją społeczną, polityczną i gospodarczą polski oraz współczesnego świata. Jest on niezwykle ważny, ponieważ w wyniku realizacji treści przedmiotowych, umożliwia bezpośredni ma wyposażyć ucznia w wiedzę i umiejętności, które umożliwią mu zrozumienie funkcjonowania państwa polskiego. Absolwent szkoły branżowej musi przystosować się do szybko zmieniających się warunków życia we współczesnej Europie i szybko na nie reagować. Dokonujący się na naszych oczach postęp techniczny, wymusza wręcz lawinowe zmiany społeczne i cywilizacyjne. Program ten przygotowuje młodego człowieka do życia we współczesnym medialnym i informatycznym świecie. Edukacja obywatelska w branżowej szkole I stopnia ma służyć kształtowaniu postaw patriotycznych, a także doskonaleniu umiejętności ważnych w życiu codziennym: dostrzeganiu związków przyczynowo - skutkowych między współczesnością a przeszłością, oceną zjawisk i procesów, prezentowaniu ocen i opinii, wyszukiwaniu informacji w różnych źródłach i argumentacji opartej na wiedzy.

Zajęcia z wiedzy o społeczeństwie powinny sprzyjać rozwijaniu postaw obywatelskich, patriotycznych uczniów, służących ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu. Zadaniem szkoły na tym etapie jest wzmacnianie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, regionalnej, przygotowanie i zachęcenie do podejmowania działań na rzecz środowiska szkolnego, lokalnego. Lekcje z wiedzy o społeczeństwie winny kształto-

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół, Dz. U RP z 4 kwietnia 2019 r. poz. 639

² Warunki i sposób realizacji [w:] ² Rozporządzenia MEN z 26 lipca 2018 w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej

wać postawy takie jak: uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, ciekawość poznawczą, kreatywność, przedsiębiorczość, kulturę osobistą, gotowość do uczestnictwa w kulturze oraz podejmowania inicjatyw i pracy zespołowej. Program ma sprzyjać rozwojowi społecznemu ucznia poprzez kształtowanie postawy obywatelskiej, poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także poszanowania dla innych kultur i tradycji.³

Nauczyciele wiedzy o społeczeństwie powinni stwarzać uczniom warunki do nabywania umiejętności wyszukiwania, porządkowania, przeprowadzania właściwej selekcji, hierarchizacji wydarzeń historycznych i wykorzystywania informacji z różnych źródeł oraz dokumentowania własnej pracy.

Zaproponowane metody realizacji treści dydaktycznych w programie, mają służyć wyzwoleniu aktywności uczniów, brania odpowiedzialności za własne wybory i decyzje. Nauczyciel powinien stosować nauczanie problemowe i metody kształcące umiejętności społeczne, twórczego myślenia i rozwiązywania problemów np. burza mózgów, analiza SWOT, metaplan, drzewo decyzyjne, dyskusje, debaty „za i przeciw”, mapy mentalne, symulacje i odgrywanie ról. W celu rozwijania umiejętności komunikacji i współdziałania należy stosować różne metody i formy pracy zespołowej. Doskonałą metodą kształcenia wielu umiejętności jest projekt edukacyjny opisany w niniejszym programie. Zastosowanie metody projektu pomaga rozwijać u uczniów przedsiębiorczość i kreatywność oraz umożliwia stosowanie w procesie kształcenia innowacyjnych rozwiązań programowych i organizacyjnych. W warunkach i sposobie realizacji podstawy programowej z wiedzy o społeczeństwie do szkoły branżowej I stopnia zaleca się, aby każdy uczeń uczestniczył w minimum jednym projekcie, np. w realizacji wymagań szczegółowych określonych w dziale I pkt 9 czy dziale II pkt 5. Na lekcjach wiedzy o społeczeństwie ważne jest również pozyskiwanie informacji w toku wycieczki edukacyjnej, w tym wirtualnej, wykorzystując dedykowane aplikacje do wybranych instytucji, na przykład do urzędu marszałkowskiego, parlamentu, sądu. Program zakłada, że niektóre treści nauczania z wiedzy o społeczeństwie można realizować poprzez lekcje organizowane we współpracy z urzędami administracji rządowej i samorządowej oraz organizacjami pozarządowymi. Program zakłada taką realizację treści nauczania na lekcjach wiedzy o społeczeństwie, aby uczniowie rozumieli celowość kształcenia i przydatność poszczególnych zagadnień w codziennym życiu człowieka. Program w taki sposób ujmuje treści programowe, aby uczeń miał świadomość wpływu obywateli na życie publiczne, ale jednocześnie rozumiał konieczność brania odpowiedzial-

³ Rozporządzenia MEN z 26 lipca 2018 w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej

ności za własne wybory i decyzje oraz miał świadomość możliwości korzystania ze swoich praw.

Duże znaczenie dla rozwoju młodego człowieka oraz jego sukcesów w dorosłym życiu ma nabywanie kompetencji społecznych, takich jak: komunikacja i współpraca w grupie, w środowiskach wirtualnych, udział w projektach zespołowych lub indywidualnych oraz organizacja i zarządzanie projektami. Strategia uczenia się przez całe życie wymaga, zwłaszcza od uczniów szkoły branżowej umiejętności podejmowania ważnych decyzji. W szybko zmieniającym się świecie, każdy uczeń powinien być wyposażony w szereg umiejętności, które pozwolą w pełni uczestniczyć w życiu społeczeństwa i skutecznie radzić sobie ze zmianami na rynku pracy. Takie umiejętności jak krytyczne myślenie, rozwiązywanie problemów, praca zespołowa, umiejętności komunikacyjne i negocjacyjne, umiejętności analityczne, kreatywność i umiejętności międzykulturowe, rozwijane na lekcjach wiedzy o społeczeństwie, zostały wpisane w osiem kompetencji kluczowych.⁴ Zostały one ujęte w załączniku „Kompetencje kluczowe w procesie uczenia się przez całe życie - europejskie ramy odniesienia ” są to:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji,
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności,
- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii,
- kompetencje cyfrowe,
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się,
- kompetencje obywatelskie,
- kompetencje w zakresie przedsiębiorczości,
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Wszystkie kompetencje kluczowe uważa się za jednakowo ważne, mające duży wpływ na rozwój osobisty, aktywne obywatelstwo i zdobywanie kwalifikacji w przyszłości.⁵ Kompetencje definiuje się jako połączenie wiedzy, umiejętności i postaw. Współczesny uczeń to człowiek społeczeństwa informacyjnego. Istotne jest również kształcenie umiejętności zarządzania pozyskanymi informacjami. Niezbędne jest przyjmowanie krytycznego podejścia do trafności, wiarygodności informacji i danych udostępnianych drogą cyfrową oraz świadomość prawnych i etycznych zasad związanych z ich wykorzystywaniem.

Kształcenie ucznia w szkole branżowej ma sprzyjać rozwojowi umiejętności rozpoznawania i rozwiązywania problemów oraz aktywności w różnych obszarach życia społecznego. Mamy wykształcić ucznia zdolnego do planowania własnego rozwoju zawodo-

⁴ Zalecenia Rady z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie. Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej.

⁵ Ustawa z dnia 22 grudnia 2015r. o Zintegrowanym Systemie kwalifikacji Dz.U. z 2016r., poz.64

wego, brania udziału w dyskusjach publicznych, tworzenia i weryfikacji informacji, analizowania zjawisk społecznych i radzenia sobie z sytuacjami złożonymi.

Kluczową kwestią w edukacji obywatelskiej jest maksymalna personalizacja przeszłości i ilustrowanie omawianych zagadnień ikonografią, filmami, schematami, danymi statystycznymi i dokumentami audiowizualnymi, tak aby uczniowie mogli poznawać funkcjonowanie państwa, jednocześnie angażując się emocjonalnie. W tym celu program zakłada szerokie wykorzystanie metody dramy i technik dramowych, które oddziałują na emocje uczniów. Nauczyciel wiedzy o społeczeństwie powinien jak najczęściej korzystać z różnych form pozalekcyjnej edukacji obywatelskiej (wycieczki edukacyjne i wirtualne, wymiany młodzieżowe, projekty, konkursy, debaty, akademie szkolne, uroczystości rocznicowe, gry dydaktyczne, multimedialne wystawy muzealne, wywiady, spacer po urządach itp.).

Program nauczania wiedzy o społeczeństwie w szkole branżowej uwzględnia indywidualizację procesu nauczania i zawiera propozycje dostosowania wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb i możliwości psychofizycznych ucznia, z uwzględnieniem pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Wybór z zaproponowanych w programie form indywidualizacji nauczania powinien wynikać z rozpoznania potencjału każdego ucznia. Nauczyciel powinien tak dobierać zadania, aby z jednej strony nie przerastały one możliwości ucznia (uniemożliwiały osiągnięcie sukcesu), a z drugiej nie powodowały obniżenia motywacji do radzenia sobie z wyzwaniami.

Program jest ukierunkowany na wartości. Zakłada podmiotowe traktowanie ucznia. Duży nacisk kładzie również na podejmowanie działań związanych z miejscami ważnymi dla pamięci narodowej, upamiętnienia postaci i wydarzeń z przeszłości, najważniejszymi świętami narodowymi i symbolami państwowymi.

1. Cele kształcenia i wychowania – ogólne i szczegółowe

Ogólne i szczegółowe cele kształcenia i wychowania osiąmane na lekcjach wiedzy o społeczeństwie określa Podstawa Programowa kształcenia ogólnego dla szkoły branżowej I stopnia. Cele kształcenia opisują zmianę, jaką chcemy w uczniach uzyskać. Cele kształcenia określamy jako zamierzone właściwości uczniów pod względem emocjonalno - motywacyjnym i poznawczym. Cel to planowy wynik każdego racjonalnego działania, to do czego się dąży, o co zabiega. Prawidłowe określenie celów kształcenia pozwala na właściwe zaplanowanie każdej jednostki lekcyjnej i podjęcie skutecznego działania. O działaniu skutecznym można mówić wtedy, gdy cel został osiągnięty. Cele odnoszą się bezpośrednio do uczniów, do opanowanych wiadomości, umiejętności, działań i postaw. Dlatego

cele należy formułować w sposób realistyczny, prosty i mierzalny. Świadomość celu dodaje pewności siebie i motywuje do bardziej efektywnej pracy.

Cele ogólne mają charakter długofalowy, wskazują kierunki dążenia ucznia. Adresowane są do nauczyciela, który ma podjąć stosowne działania, aby ten cel osiągnąć. Zapisywane są za pomocą rzeczowników: „zapoznanie”, „uporządkowanie”, „kształcenie”, „uświadomienie”, „rozumienie” i mają wiele zalet, ale też i wad. Dlatego wymagają ustalenia celów szczegółowych – operacyjnych. Cele szczegółowe, operacyjne są sformułowane w języku wymagań ucznia. Cele powinny być dostosowane do poziomu i rozwoju ucznia. Cele operacyjne ukierunkowane są na ucznia i formułowane za pomocą czasowników. Obejmują wiedzę i umiejętności oraz postawy ucznia, a ich sformułowanie pozwala na sprawdzenie, czy dany cel został rzeczywiście osiągnięty.

Prawidłowo sformułowane cele i przekazane uczniom na każdej lekcji, pozwolą na uświadomienie potrzeby uczenia się i na zainteresowanie przedmiotem.

W niniejszym programie zostały wyodrębnione wiadomości i umiejętności z czterech działów tematycznych z podstawy programowej.

W programie zostały przedstawione postawy i nawyki kształtowane w procesie nauczania przedmiotu wiedzy o społeczeństwie w szkole branżowej I stopnia.

Cele kształcenia – wymagania ogólne⁶

I. Wiedza i rozumienie. Uczeń:

- 1) charakteryzuje zasady i formy demokracji oraz wyjaśnia konsekwencje łamania tych zasad;
- 2) przedstawia funkcjonowanie systemu politycznego Rzeczypospolitej Polskiej;
- 3) wyjaśnia specyfikę praw i wolności człowieka oraz podstawowe mechanizmy ich ochrony;
- 4) charakteryzuje instytucje polskiego systemu prawnego;
- 5) wykorzystuje swą wiedzę do interpretacji wydarzeń życia społecznego, w tym politycznego.

II. Wykorzystanie i tworzenie informacji. Uczeń:

- 1) pozyskuje i wykorzystuje informacje na temat życia społecznego, w tym politycznego;
- 2) wykorzystuje informacje do tworzenia własnej wypowiedzi na temat zjawisk życia społecznego, w tym politycznego, oraz ich oceny.

⁶ Podano na podstawie Rozporządzenia MEN z 26 lipca 2018 w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej

III. Rozumienie siebie oraz rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów. Uczeń:

- 1) analizuje kwestię godności ludzkiej i przedstawia prawa, które mu przysługują, oraz mechanizmy ich dochodzenia;
- 2) rozwija w sobie postawy obywatelskie;
- 3) rozpoznaje przypadki łamania praw człowieka;
- 4) rozpoznaje różne aspekty, także prawne, problemów życia codziennego i podaje możliwe sposoby ich rozwiązania.

IV. Komunikowanie i współdziałanie. Uczeń:

- 1) współpracuje w grupie, z uwzględnieniem podziału zadań oraz wartości obowiązujących w życiu społecznym;
- 2) korzysta z procedur i możliwości, jakie stwarzają obywatelom instytucje życia publicznego, w tym instytucje prawne – sporządza proste pisma do organów władz

Szczegółowe cele kształcenia i wychowania

Osiągnięcia szczegółowe ucznia w zakresie wiadomości

Klasa III

Uczeń:

I. Organy władzy publicznej w Rzeczypospolitej Polskiej

- wyjaśnia, jakie warunki muszą zostać spełnione, aby referendum się odbyło oraz aby jego wyniki były wiążące (w przypadku lokalnych: aby było ważne)
- wyjaśnia – na wybranym przykładzie – wpływ konsultacji publicznych na kształtowanie prawa w Rzeczypospolitej Polskiej
- wyjaśnia, jak przeprowadzane są powszechne i bezpośrednie wybory organów władzy publicznej
- przedstawia strukturę oraz organizację pracy Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej (prezydium, komisje, kluby i koła; kworum, rodzaje większości) oraz status posła, w tym instytucje mandatu wolnego i immunitetu
- wymienia kompetencje Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej oraz Zgromadzenia Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej

- przedstawia kompetencje Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej: ceremonialno-reprezentacyjne, w stosunku do rządu, parlamentu i władzy sądowniczej, w polityce zagranicznej oraz bezpieczeństwa państwa
- przedstawia kompetencje Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej
- wymienia podstawowe działy administracji rządowej i zadania wojewody
- wyjaśnia rolę Prezesa Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej
- przedstawia procedury powoływania i odwoływania rządu, używając określeń: wotum zaufania, konstruktywne wotum nieufności, wotum nieufności wobec ministra, dymisja
- przedstawia zakres działania poszczególnych poziomów samorządu terytorialnego (gmina, powiat, województwo) w Rzeczypospolitej Polskiej, z uwzględnieniem struktury głównych kierunków wydatków budżetowych na te działania oraz źródeł ich finansowania
- przedstawia organy stanowiące i wykonawcze samorządu terytorialnego w Rzeczypospolitej Polskiej na poziomie gminy i miasta na prawach powiatu oraz powiatu i województwa
- przedstawia strukturę sądownictwa powszechnego i administracyjnego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz zadania Sądu Najwyższego
- przedstawia kompetencje Najwyższej Izby Kontroli, Trybunału Konstytucyjnego, Trybunału Stanu i prokuratury w Rzeczypospolitej Polskiej

II. Prawa człowieka i ich ochrona

- wymienia zasady ogólne i katalog praw człowieka zapisane w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej
- przedstawia sądowe środki ochrony praw i wolności w Rzeczypospolitej Polskiej oraz sposób działania Rzecznika Praw Obywatelskich; pisze skargę do Rzecznika Praw Obywatelskich (według wzoru dostępnego na stronie internetowej)
- przedstawia warunki, jakie muszą zaistnieć, aby Europejski Trybunał Praw Człowieka rozpatrzył skargę obywatela
- przedstawia prawa obywatela Unii Europejskiej

III. Prawo w Rzeczypospolitej Polskiej

- wyjaśnia, czym różnią się normy prawne od innych typów norm
- wymienia podstawowe zasady prawa (prawo nie działa wstecz, domniemanie niewinności, nie ma winy bez prawa, niezajomość prawa szkodzi) i wyjaśnia konsekwencje ich łamania
- przedstawia źródła prawa w Rzeczypospolitej Polskiej – wykazuje szczególną moc konstytucji

- przedstawia drogę ustawodawczą
- wyjaśnia podstawowe instytucje prawne części ogólnej prawa cywilnego i prawa zobowiązaniowego w Rzeczypospolitej Polskiej (osoba fizyczna, zdolność prawna a zdolność do czynności prawnych, zobowiązanie)
- wyjaśnia podstawowe instytucje prawne prawa rzeczowego i spadkowego w Rzeczypospolitej Polskiej (własność, formy nabycia własności, spadek, dziedziczenie ustawowe i testamentowe, zachowek)
- wyjaśnia podstawowe instytucje prawne prawa rodzinnego w Rzeczypospolitej Polskiej (małżeństwo, wspólnota majątkowa, prawa i obowiązki rodziców oraz dziecka, w tym pełnoletniego, obowiązek alimentacyjny)
- przedstawia przebieg postępowania cywilnego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz uczestniczące w nim strony
- wyjaśnia, jak odwołać się od decyzji organów administracyjnych w Rzeczypospolitej Polskiej
- przedstawia przebieg postępowania administracyjnego w Rzeczypospolitej Polskiej
- przedstawia przebieg postępowania karnego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz uczestniczące w nim strony
- wymienia główne prawa, jakie przysługują ofierze, sprawcy i świadkowi przestępstwa
- przedstawia zadania notariuszy, radców prawnych, adwokatów i prokuratury

IV. Wybrane problemy polityki publicznej w Rzeczypospolitej Polskiej

- przedstawia funkcjonowanie systemu obowiązkowych ubezpieczeń społecznych w Rzeczypospolitej Polskiej
- wymienia zadania Zakładu Ubezpieczeń Społecznych
- wyjaśnia specyfikę obowiązkowych i dobrowolnych ubezpieczeń zdrowotnych w Rzeczypospolitej Polskiej
- przedstawia cele i zadania centralnej instytucji koordynującej funkcjonowanie służby zdrowia
- wyjaśnia kwestię korzystania z publicznej opieki zdrowotnej
- przedstawia działania w celu ograniczenia bezrobocia i wykluczenia społecznego na przykładzie działalności urzędu pracy w swoim powiecie
- przedstawia możliwości kontynuacji swojej edukacji
- wyjaśnia, w jaki sposób podnosić swoje kwalifikacje zawodowe

Osiągnięcia szczegółowe ucznia w zakresie umiejętności

Klasa III

Uczeń:

I. Organy władzy publicznej w Rzeczypospolitej Polskiej

- charakteryzuje zasady ustrojowe zawarte w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (demokratycznego państwa prawnego, unitarnej formy państwa, zwierzchnictwa narodu, gwarancji praw i wolności jednostki, konstytucjonalizmu, podziału i równowagi władz, republikańskiej formy rządu, pluralizmu, decentralizacji, samorządności, społecznej gospodarki rynkowej)
- analizuje sformułowania preambuły Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej
- charakteryzuje formy demokracji bezpośredniej; przedstawia specyfikę referendum ogólnokrajowego i rodzajów referendów lokalnych w Rzeczypospolitej Polskiej
- na przykładzie wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej porównuje ordynację proporcjonalną i większościową
- analizuje wady i zalety każdego z tych systemów wyborczych
- wykazuje znaczenie, jakie dla pozycji ustrojowej Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej ma fakt wyborów powszechnych
- analizuje – z wykorzystaniem badań opinii publicznej – poziom legitymizacji społecznej władzy prezydenckiej
- charakteryzuje kompetencje organów i zależności między organami stanowiącymi i wykonawczymi samorządu terytorialnego w Rzeczypospolitej Polskiej na poziomie gminy i miasta na prawach powiatu oraz powiatu i województwa
- przygotowuje opracowanie promujące działania organów wybranego samorządu terytorialnego w Rzeczypospolitej Polskiej na poziomie powiatu lub województwa
- uzasadnia potrzebę niezależności sądów i niezawisłości sędziów
- uzasadnia znaczenie Najwyższej Izby Kontroli, Trybunału Konstytucyjnego, Trybunału Stanu i prokuratury w Rzeczypospolitej Polskiej dla funkcjonowania państwa prawa

II. Prawa człowieka i ich ochrona

- wykazuje znaczenie skargi konstytucyjnej
- uzasadnia znaczenie Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności w kontekście Europejskiego Trybunału Praw Człowieka
- analizuje wybrany wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka
- znajduje w środkach masowego przekazu (między innymi na stronach organizacji pozarządowych broniących praw człowieka) informacje o przypadkach naruszania praw człowieka i przygotowuje analizę na ten temat

III. Prawo w Rzeczypospolitej Polskiej

- rozpoznaje sprawy regulowane przez prawo cywilne, rodzinne, administracyjne i karne
- wskazuje, w jakim kodeksie obowiązującym w Rzeczypospolitej Polskiej można znaleźć przepisy dotyczące konkretnej sprawy
- interpretuje przepisy prawne
- znajduje wzory pozwów i je analizuje
- odróżnia akty administracyjne od innego rodzaju dokumentów
- rozpoznaje, kiedy decyzja administracyjna w Rzeczypospolitej Polskiej jest ważna
- pisze odwołanie od decyzji administracyjnej
- analizuje wzory zażaleń na postanowienia organów administracji oraz wzory skarg do wojewódzkiego sądu administracyjnego
- pisze zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa
- wskazuje, do jakich organów i instytucji można się zwrócić w Rzeczypospolitej Polskiej o pomoc prawną w konkretnych sytuacjach

IV. Wybrane problemy polityki publicznej w Rzeczypospolitej Polskiej

- rozróżniając ubezpieczenia: emerytalne, rentowe, chorobowe i wypadkowe

Postawy i nawyki

Celem programu jest kształtowanie i wzmacnianie następujących postaw uczniów:

- obywatelskich, patriotycznych i społecznych
- kształtowanie poczucia tożsamości narodowej
- przywiązania do historii i tradycji narodowej
- kształtowanie wrażliwości społecznej, moralnej i estetycznej
- rozwijanie narzędzi myślowych umożliwiających obcowanie z kulturą
- szacunku dla dziedzictwa narodowego i ogólnoświatowego
- ciekawości poznawczej, otwartości i tolerancji
- odpowiedzialności za własne wybory i decyzje
- poszanowania prawa i odmienności poglądów
- podejmowanie działań na rzecz środowiska szkolnego i lokalnego
- wychowanie w duchu tolerancji i szacunku dla drugiego człowieka
- współpracy w grupie, z uwzględnieniem podziału zadań oraz wartości obowiązujących w życiu społecznym

- odczuwanie więzi ze wspólnotą lokalną, narodową oraz unijną
- kształtowanie polskiej tożsamości kulturowej
- budzenie emocjonalnego stosunku do dziejów ojczystych
- poszanowania wspólnego dobra
- szacunku dla postaci i wydarzeń z przeszłości
- dokonywania mądrego wyboru
- poszanowania świąt narodowych i symboli państwowych
- przynależności regionalnej, narodowej i europejskiej
- szukania form współpracy i porozumienia z innymi
- otwartości na odmienne poglądy, obyczaje i różnorodność kulturową
- odpowiedzialności za ochronę, rozwój i przekazanie wartości dziedzictwa kulturowego
- poczucia przynależności do kraju, regionu i Europy
- tolerancji, przeciwstawiania się dyskryminacji i przeciwdziałania przestępczości
- wrażliwości społecznej, reagowania na krzywdę innych
- poczucia sprawiedliwości społecznej
- dostrzegania łamania praw człowieka
- rozwijania u uczniów szacunku dla wiedzy
- wyrabiania pasji poznawania świata
- budzenie poczucia więzi z „małą ojczyzną” i regionem
- rozwijanie nawyków gromadzenia i poszanowania pamiątek o przeszłości swojej rodziny, regionu, kraju
- wzbudzanie empatii do przeszłości i wiedzy z zakresu polityki, prawa i socjologii
- nabywanie nawyków systematycznego uczenia się
- rozwijanie szacunku dla wiedzy
- zachęcanie do praktycznego zastosowania zdobytych wiadomości

3. Treści edukacyjne

| Treści edukacyjne zawarte w podręczniku do wiedzy o społeczeństwie ze szkoły branżowej I stopnia Wydawnictwa Ope-ron. | Treść podstawy programowej z wiedzy o społeczeństwie ze szkoły branżowej I stopnia |
|---|--|
| Klasa III | |
| I. ORGANY WŁADZY PUBLICZNEJ W RZECZPOSPOLITEJ POLSKIEJ | |
| 1. Zasady ustrojowe w Konstytucji RP | I.1) |

| | |
|---|-------------------------|
| 2. Formy demokracji bezpośredniej | I.2) |
| 3. Prawo wyborcze do sejmu i senatu | I.3) |
| 4. Władza ustawodawcza w RP | I.4) |
| 5. Władza wykonawcza w RP - prezydent | I.5) |
| 6. Władza wykonawcza – Rada Ministrów | I.6) |
| 7. Samorząd terytorialny w RP | I.7), I.8), I.9) |
| 8. Władza sędziowska w RP | I.10) |
| 9. Organy kontroli i przestrzegania prawa | I.11) |
| II. PRAWA CZŁOWIEKA I ICH OCHRONA | |
| 1. Pojęcie i katalog podstawowych praw człowieka | II.1) |
| 2. Gwarancje przestrzegania praw człowieka w Polsce | II.2) |
| 3. Europejski system ochrony praw człowieka | II.3), II.4) |
| 4. Przykłady łamania praw człowieka | II.5) |
| III. PRAWO W RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ | |
| 1. Pojęcie prawa i normy prawnej | III.1) |
| 2. Źródła prawa w RP | III.2) |
| 3. Podstawowe gałęzie prawa w RP | III.3) |
| 4. Prawo cywilne w RP | III.4) |
| 5. Prawo rzeczowe i spadkowe | III.5) |
| 6. Postępowanie cywilne | III.7) |
| 7. Prawo rodzinne i opiekuńcze w RP | III.6) |
| 8. Prawo karne | III.11) |
| 9. Prawo administracyjne w RP | III.8), III.9), III.10) |

| | |
|---|---------|
| 10. Organy i instytucje pomocy prawnej | III.12) |
| IV. WYBRANE PROBLEMY POLITYKI PUBLICZNEJ W RP | |
| 1. System ubezpieczeń społecznych w RP | IV.1) |
| 2. Ochrona zdrowia w RP | IV.2) |
| 3. Walka z bezrobociem i wykluczeniem społecznym. | IV.3) |
| 4. Kształcenie ustawiczne | IV.4) |

4. Sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania

(z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb i możliwości uczniów oraz warunków, w jakich program będzie realizowany)

Nie ma jednej, właściwej i najbardziej przydatnej metody nauczania wiedzy o społeczeństwie w szkole branżowej. Jednak wybór metody lub metod, które nauczyciel zastosuje na lekcji, ma ogromne znaczenie, ponieważ od sposobu przekazania wiedzy zależy efektywność nauczania i zaangażowanie ucznia.

Nadrzędnym zadaniem szkoły jest dążenie do wszechstronnego rozwoju ucznia, a priorytetem – kształcenie umiejętności potrzebnych uczniowi do uczenia się przez całe życie oraz do efektywnego wykorzystywania wiedzy i sprawnego funkcjonowania w społeczeństwie. Ponadto konieczna jest taka realizacja treści szczegółowych przedmiotu i dostosowania metod, aby uczniowie rozumieli przydatność poszczególnych zagadnień w codziennym życiu człowieka.

Zadaniem nauczyciela jest także pokierowaniem procesem nauczania – uczenia się, aby uczeń zdobył podstawowe umiejętności niezbędne w życiu:

- planowania, organizowania i oceniania własnego uczenia się;
- skutecznego porozumiewania się i prezentowania własnego punktu widzenia;
- poszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł;
- posługiwania się technologią informacyjną;
- efektywnego współdziałania w zespole, budowania więzi międzyludzkich i podejmowania grupowych decyzji;

Kształceniu tych umiejętności sprzyjają metody aktywizujące. Do najważniejszych korzyści, jakie uczniowie uzyskują w wyniku stosowania metod aktywizujących, należą:

- możliwość działania, odkrywania i przeżywania;
- sprzyjanie rozwojowi twórczego myślenia;
- rozwijanie inicjatywy i twórczych poszukiwań;
- ułatwienie zapamiętywania poprzez tabele, schematy graficzne, mapy myśli.

Praca pod kierunkiem⁷

W realizacji powyższego programu najczęściej stosowana jest **metoda pracy pod kierunkiem**. Jej celem jest wdrażanie uczniów do samodzielnej pracy oraz wykorzystanie i analiza tekstów źródłowych, źródeł ikonograficznych, statystycznych i literatury. Narzędziem ułatwiającym uczniom zadanie może być karta pracy.

⁷ Opracowano na podstawie: G. Koralewska, M. Pacholska, E. Krawczyk, M. Bloch, R. Poźnikiewicz, K. Augustyn - Ścieżki edukacyjne dla klas I-III Gimnazjum, część I. Poradnik dla nauczycieli pracujących z programami i podręcznikami ARKI. Poznań 2001r.

Jest to metoda organizowania samodzielnej pracy uczniów w obecności nauczyciela. Umożliwia indywidualne i zróżnicowane podejście do każdego ucznia, służy też poszerzaniu zdobytej przez uczniów wiedzy. Pozwala ona na planowanie, organizowanie i ocenianie własnych działań oraz przyjmowanie coraz większej odpowiedzialności za swój rozwój. Daje także możliwość poszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł oraz rozwiązywania problemów w twórczy sposób. Pozwala ona również na rozwijanie sprawności umysłowych oraz osobistych zainteresowań.

Metoda ta zawiera kilka podstawowych etapów. Na wstępie nauczyciel przedstawia przygotowane przez siebie zadania. Następnie uczniowie samodzielnie pracują wykorzystując odpowiednie środki dydaktyczne (np. teksty źródłowe, mapy, atlasy, foliogramy, encyklopedie multimedialne, leksykony, słowniki, Internet).

Teksty źródłowe stanowią od lat ważny środek dydaktyczny pozwalający kształcić umiejętność krytycznego czytania tekstów. Wymóg włączenia źródeł do edukacji obywatelskiej wynika także z zapisów podstawy programowej.

Uczniowie podczas pracy pod kierunkiem wykonują zadania indywidualnie lub w niewielkich zespołach np. w parach. Wszystkie zespoły mogą wykonywać to samo zadanie albo każdy zespół opracowuje fragment większego zagadnienia. Gdy grupy pracują nad różnymi zagadnieniami, warto przekazywać polecenia uczniom zapisane na kartkach lub na tablicy, aby wszyscy uczniowie byli poinformowani również o zadaniach wykonywanych przez inne grupy.

W końcowym etapie lekcji następuje uporządkowanie i prezentacja prac przygotowanych przez uczniów oraz sprawdzenie ich i ocena przez nauczyciela. Dochodzi również do utrwalenia wiadomości np. poprzez opracowanie wspólnej notatki z lekcji lub zbudowanie mapy mentalnej.

Ważnym warunkiem skuteczności tej metody jest dobre wyposażenie pracowni w niezbędne środki dydaktyczne oraz dyscyplina czasowa.

Uwagi dotyczące realizacji:

Do realizacji tematu lekcji tą metodą wskazane są następujące środki dydaktyczne: teksty źródłowe, teksty popularno - naukowe, mapy, atlasy schematy, diagramy, tabele, wyniki badań opinii publicznej, a przy niektórych tematach można wykorzystać encyklopedie multimedialne, zasoby cyfrowe muzeów i archiwów oraz Internet.

Występują dwie formy pracy pod kierunkiem:

1. praca pod kierunkiem indywidualna: nauczyciel wykorzystuje wyniki samodzielnej pracy wybranych uczniów — np. referat, prezentacja multimedialna.
2. praca pod kierunkiem zespołowa: wszyscy uczniowie realizują określone zadanie, np. analizują teksty źródłowe lub mapy.

DYSKUSJA

Dyskusja jest jedną z najlepiej znanych i najczęściej stosowanych metod aktywizujących. W wielu codziennych sytuacjach posługujemy się językiem mówionym w procesach komunikowania się z innymi ludźmi. Mową posługujemy się w urzędach, a także w mniej oficjalnych sytuacjach jak np. na spotkaniu towarzyskim. O znaczeniu komunikacji werbalnej świadczy popularność telewizyjnych programów typu *talk show*. Dyskusja jako metoda nauczania odgrywa ważną rolę w zdobywaniu wiedzy oraz nabywaniu i doskonaleniu umiejętności logicznego wnioskowania, analizowania, poprawnego posługiwania się językiem (także obcym). Przy realizacji programu wiedzy o społeczeństwie nie należy zapominać również o społecznym aspekcie dyskusji. Dzięki tej metodzie uczniowie przyswajają sobie wzorce uczestnictwa w życiu społecznym i publicznym. Dyskusja ma również istotny wpływ na kształtowanie się więzi w klasie oraz pomiędzy uczniami i nauczycielem. Pozwala zaprezentować własne zdanie i uczy otwartości na sądy odmienne. Kształtuje więc postawy tolerancji.

Uczniowie przygotowujący się do różnych ról społecznych powinni uczestniczyć w różnych formach dyskusji.

Wincenty Okoń zakwalifikował dyskusję do grupy metod problemowych, nadając jej nazwę dyskusja dydaktyczna. Można wyróżnić jej kilka odmian:

- **dyskusja związana z wykładem**
- **dyskusja okrągłego stołu**
- **dyskusja wielokrotna zwana także grupową**
- **burza mózgów, czyli giełda pomysłów**
- **panel (dyskusja obserwowana)**
- **punktowa**
- **metaplan**
- **kula śnieżna**

Dyskusję dydaktyczną definiuje się jako zorganizowaną wymianę myśli i poglądów uczestników grup na dany temat, która: pobudza i rozwija myślenie, pomaga kształtować poglądy i przekonania, kształci umiejętności formułowania myśli i ich wypowiedzenia, uczy oceny zdania innych ludzi i krytycznego spojrzenia na własne poglądy i zmusza ich do weryfikacji. W przebiegu dyskusji dydaktycznej wyróżniamy następujące etapy:

- 1) zagajenie, polegające na takim sformułowaniu problemu, by wprowadzał on w istotę omawianego zagadnienia oraz pobudzał do myślenia,
- 2) dyskusja właściwa, której istota sprowadza się do zespołowego rozwiązania problemu,
- 3) podsumowanie wyników, najczęściej realizowane przez prowadzącego dyskusję.

Równie przydatna na lekcjach wiedzy o społeczeństwie jest metoda **debaty za i przeciw**. Stosuje się ją dla kształtowania umiejętności prezentowania i uzasadniania swojego stano-

wiska. Ponadto metoda ta doskonale przygotowuje uczniów do właściwego argumentowania i uzasadniania swoich poglądów.

Burza mózgow jest przydatna do wyłaniania wielu pomysłów dotyczących jakiegoś problemu. Jest to metoda łatwa dla nauczyciela, a jednocześnie atrakcyjna dla uczniów. Wyzwała dużą aktywność i kreatywność. Uczeń zabiera głos bez obawy, że zostanie skrytykowany. Metodę burzy mózgow pod anglosaską nazwą *breinstorning* po raz pierwszy zastosował A. F. Osborne w 1939 r. Występuje pod różnymi nazwami: giełda pomysłów, jarmark pomysłów, konferencja dobrych pomysłów, sesja odroczonego wartościowania czy metoda Osborna. Metoda burzy mózgow jest niekiedy, zresztą nie bez racji zaliczana do „technik grupowego samodzielnego i twórczego myślenia”. Poprawne prowadzenie zajęć tą metodą stwarza warunki zachęcające uczniów do wysuwania śmiałych, nieskrępowanych pomysłów zgodnie z zasadą: pierwsza myśl najlepsza, co prowadzi do intuicyjnego rozwiązywania problemów, ale wspartego intensywnym procesem myślowym i wyobraźnią. Istota burzy mózgow sprowadza się do postawienia uczniom jednego i tylko jednego problemu do rozwiązania, a ich zadaniem jest znalezienie jak największej liczby różnych niekonwencjonalnych pomysłów. Najważniejsze jest tutaj zapewnienie warunków pełnej swobody przy zgłaszaniu pomysłów i uwzględnienie nawet najbardziej niedorzecznych propozycji rozwiązań. Metodę burzy mózgow stosuje się wtedy, gdy mamy w krótkim czasie rozwiązać problem o dużym stopniu trudności lub wykorzystać dotychczasową wiedzę.

Dyskusja wielokrotna – metoda ta sprowadza się do dyskusji w małych grupach, przy czym przedmiotem tej dyskusji może być to samo zagadnienie lub oddzielny problem stanowiący element jakiejś całości.

Pierwsza faza dyskusji polega na sformułowaniu przez prowadzącego warunków organizacyjnych i problemu, a także wskazać źródła informacji.

Druga faza dyskusji sprowadza się do pracy w grupach, a trzecia faza dyskusji to dyskusja, która ma charakter plenarny, na którym to grupy prezentują wyniki własnej pracy. Po czym należy wybrać najbardziej optymalne rozwiązanie.

Dyskusja panelowa. Cechą charakterystyczną dyskusji panelowej jest fakt istnienia dwóch gremiów: dyskutującego (eksperti – panel) i słuchającego (audytorium – uczące się). W drugiej fazie dyskusji głos może zabrać również osoba z audytorium. Dobrze przygotowana dyskusja panelowa wymaga starannego doboru członków panelu oraz osoby prowadzącej dyskusję - moderatora, od której wymaga się wysokiej kultury i znajomości problemu.

Dyskusja punktowana to metoda polegająca na sprawdzeniu wiedzy uczniów. W czasie dyskusji są kształcone następujące umiejętności:

- prezentacji własnego punktu widzenia
- uwzględniania poglądów innych ludzi
- poprawnego posługiwania się językiem ojczystym

- przygotowania do publicznych wystąpień
- podejmowania indywidualnych decyzji
- twórczego rozwiązywania problemów
- odnoszenia zdobytej wiedzy do praktyki

Etapy postępowania: wstępny, zasadniczy i końcowy. Na początku opracowuje się system punktowania, określa za co przyznawane są punkty dodatnie i ujemne. Następnie ustala się ilość punktów niezbędnych do osiągnięcia poszczególnych ocen. Etap wstępny kończy się po podaniu tematu dyskusji, ustaleniu planu i określeniu czasu. Etap zasadniczy poświęca się dyskusji, a w końcowym następuje podsumowanie dyskusji. Można wspólnie z uczniami przyznać punkty i wystawić oceny.

Metaplan jest plastycznym zapisem dyskusji (uczestnicy tworzą plakat, będący zapisem ich rozważań). Celem tej metody jest przeanalizowanie problemu i poszukiwanie, co nie zawsze oznacza znalezienie rozwiązania. Skłania do myślenia, analizowania problemów, poszukiwania przyczyn, przewidywania skutków oraz formułowania wniosków. Zajęcia wykorzystujące tę metodę można prowadzić dwoma sposobami - pracując z całą klasą lub dzieląc ją na kilka grup. Nauczyciel przedstawia problem, który będzie przedmiotem dyskusji i przygotowuje niezbędne do wykonania plakatów materiały (duże arkusze papieru pakowego, wykonane z kolorowego papieru kółka, owale, prostokąty i chmurki, kolorowe flamastry, taśmę samoprzylepną, klej), ich liczba zależy od przyjętej formy pracy – w pierwszym wariantcie powstanie jeden plakat, w drugim kilka. Można oczywiście poprosić uczniów, by sami wcześniej wykonali te pomoce. Nauczyciel wyznacza grupom czas na przedyskutowanie problemu i wykonanie plakatów, a następnie poszczególne zespoły prezentują efekty swojej pracy. Podsumowaniem lekcji jest zebranie wszystkich wniosków, które zostały zgłoszone. Można też je jeszcze przedyskutować, by wyeliminować ewentualne sprzeczności. Gdy nauczyciel pracuje z całą klasą, powstaje jeden wspólny plakat. Uczniowie w trakcie dyskusji podchodzą do planszy i zapisują na odpowiednich polach swoje spostrzeżenia; mogą też porządkować plakat, przesuwając na inne pola owale umieszczone przez kolegów.

Rysunek metaplanu.

Śnieżna kula (inaczej — dyskusja piramidowa). Metoda ta może być wykorzystywana przy wyjaśnieniu nowych pojęć lub rozwiązywaniu podanych zagadnień. Ma ona wieloszczeblowy charakter, a jej przebieg jest następujący: Uczestnicy dyskusji pracują indywidualnie nad podanym problemem (zagadnieniem lub pojęciem), a następnie ustalają wspólne stanowisko w dwójkach. W kolejnej fazie dyskusji ustalają wspólne stanowisko w czwórkach, a potem w ósemkach. Kończącą fazą będzie prezentacja wyników ósemek na sesji plenarnej. Technika ta daje szansę każdemu na sprecyzowanie swojego zdania na podany temat. Pozwala uczestnikom ćwiczyć i śledzić proces uzgadniania stanowisk.

Opracowano na podstawie: D. Jaques „Learning in Group” Kogan Page Ltd. 1992 [w:] Praca zbiorowa Pracowni Doskonalenia Nauczycieli Przedmiotów Zawodowych pod redakcją Elżbiety Goźlińskiej – Reforma Kształcenia Zawodowego, CODN Warszawa 1997.

Drzewo decyzyjne

Metoda ta jest graficznym zapisem analizy procesu podejmowania decyzji. Pozwala uświadomić uczniom, że każda decyzja powoduje określone skutki pozytywne lub negatywne. Uczy zatem przewidywania konsekwencji postępowania oraz ponoszenia odpowiedzialności za nie. Forma graficzna drzewa zmusza do logicznego myślenia i precyzyjnego formułowania sądów.

Poprawne wypełnienie schematu wymaga:

- zdefiniowania problemu
- znalezienia różnych możliwości rozwiązania problemu (drzewo będzie miało tyle gałęzi, ile jest tych możliwości)
- określenia pozytywnych i negatywnych skutków każdej możliwości (z punktu widzenia stawianych sobie celów i wartości)
- podjęcia decyzji

Schemat należy wypełniać od „pnia”, określając najpierw, na czym polega problem decyzyjny. Następny poziom to „gałęzie”, gdzie wpisuje się możliwe rozwiązania problemu, trzeci poziom to rozpisanie wartościujące konsekwencje poszczególnych wariantów rozwiązania problemu. W koronie drzewa należy określić cele i wartości, którymi kieruje się osoba podejmująca decyzję - stanowią one zarazem kryterium oceny poszczególnych możliwości.

Drzewo decyzyjne można wykorzystywać do pracy z całą klasą (gdy metoda jest nowa dla uczniów) lub do pracy w grupach. W pierwszym przypadku trzeba przygotować duży schemat drzewa, który w toku dyskusji na forum klasy będzie uzupełniany. W drugim przypadku uczniowie pracują w grupach, a następnie referują efekty swojej pracy. Praca w zespołach zmusza do większej aktywności i samodzielności.

Drzewo owocowe

Metoda ta, polega na graficznym zapisie procesu zbierania i porządkowania informacji, które umożliwiają pokazanie wszystkich płaszczyzn omawianego zagadnienia i znalezienia potwierdzających je przykładów. Dzięki jej zastosowaniu uczeń może łatwo i przejrzysto rozmieścić zgromadzone informacje w formie tekstu lub grafiki, oraz zauważyć różne związki i zależności występujące między nimi. Ta inna forma mapy mentalnej daje uczniom szansę na zintegrowanie zdobytej wiedzy i ułożenie jej w przystępnej formie, która w naturalny sposób staje się multimedialną bazą danych.

Na wstępie nauczyciel rozdaje przygotowane schematy „drzewa owocowego” oraz przedstawia zagadnienie w taki sposób, aby uczniowie mieli możliwość wyboru przy wpi-

sywaniu do niego swoich informacji. Następnie nauczyciel określa cele i zadania dla poszczególnych grup lub indywidualnych uczniów.

W zasadniczej części lekcji, uczniowie porządkują zgromadzone wcześniej informacje poprzez wpisanie w symbolicznych „jabłkach” poszczególnych płaszczyzn, a następnie w przylegających do nich „liściach” umieszczają przykłady – skojarzenia, które z nich wynikają. Pozwoli to, w końcowej fazie stosowania tej metody, na wyciągnięcie wniosków oraz ukazanie związków i zależności występujących między nimi.

Ćwiczenia kreatywne

Techniki tego typu pozwalają na szybsze doskonaleniu pamięci. Ponadto pomagają uczyć się i zapamiętywać różnego typu informacje wykorzystując czynnik zabawowy:

Wśród **technik tego typu** można wyróżnić następujące formy ćwiczeń:

- **akronim** – to słowo utworzone z pierwszych liter wyrazów wchodzących w skład całej grupy. Przykładami powszechnie stosowanych akronimów są: PKO – Polska Kasa Oszczędności, NFZ – Narodowy Fundusz Zdrowia. Zapamiętanie akronimu jest o wiele łatwiejsze niż całej grupy wyrazów, którą on reprezentuje. Poszczególne litery składające się na akronim stanowią specyficzne „klawisze” dla pamięci, przywołujące ukryte pod nim słowa.
- **akrostych** – stanowi przeciwieństwo akronimu. Metoda polega na tworzeniu zdań, w których pierwsze litery użytych słów składają się na wyraz do zapamiętania. Ponadto treść ułożonego zdania powinna być tematycznie związana z wyrazem, który mamy zapamiętać.
- **kalambur** – zabawna gra słów oparta na dwuznaczności wyrazów, podobieństwie ich brzmienia połączona często z odgadywaniem prezentowanych znaków graficznych. – obrazów.

[...] Zbigniew W. Brzeškiewicz – Doskonalenie pamięci. Jak uczyć się trzy razy szybciej. Agencja wydawnicza „Comes”, Warszawa 1998.

Drama

Jest to metoda, która polega na wchodzeniu przez ucznia w różne role, np. przedstawicieli różnych grup społecznych, ważnych postaci lub uczestników edukacji obywatelskiej. Uczniowie improwizują, angażując ruch, mowę, myśli i uczucia – drama nie polega bowiem na odtworzeniu wcześniej napisanej i wyuczonej roli. ⁸

TECHNIKI DRAMOWE

⁸ Źródło ilustracji: Archiwum GWO; Alicja Tomaszewska

Techniki dramowe pozwalają uczyć przez działanie. Wykorzystują one spontaniczną skłonność człowieka, a zwłaszcza dziecka, do naśladowania i zabawy. Uczą samodzielności myślenia i działania. Przede wszystkim jednak wspomagają rozwój emocjonalny, pozwalają na kształcenie wrażliwości i pokazują, w jak różnorodny sposób można uczucia wyrażać. Pobudzają wyobraźnię, wyzwalają kreatywność, wyrabiają umiejętności współżycia i pracy w grupie. Doskonają kompetencje komunikacyjne. Techniki dramowe umożliwiają więc ociąganie celów, które przy metodach tradycyjnych występują marginalnie.

Istotą dramy jest wejście w rolę, nie ma jednak podziału na „aktorów” i „widzów”, a działanie nie jest obliczone na teatralny efekt. Uczestnicy powinni zachowywać się naturalnie, autentycznie zaangażować emocjonalnie w rolę. Ich działanie ma być spontaniczne, improwizowane (nie ma wielokrotnych prób). Dlatego ważne jest stworzenie do tego typu lekcji odpowiedniego klimatu oraz właściwe przygotowanie sali. Nauczyciel jest nie tylko organizatorem zajęć, ale też ich uczestnikiem, wyznaczając sobie również określoną rolę.

Wśród **technik słownych** można wyróżnić następujące formy dramy:

- **wejście w rolę** – jest to technika bardzo prosta, nie wymaga kostiumów ani rekwizytów; uczeń wchodzi w rolę wylosowaną lub przydzieloną przez nauczyciela i przez krótką chwilę przygotowuje wypowiedź na dany temat, a następnie wygłasza ją; powinien uwzględnić właściwy dla osoby, w której roli występuje, punkt widzenia i dobrać stosowne argumenty; np. o danym zdarzeniu opowiadają uczniowie w rolach – uczestnika, ofiary, świadka, reportera, eksperta itp.; w efekcie zdarzenie zostaje przedstawione w sposób wszechstronny i obiektywny.
- **rozmowa** – technika ta, podobnie jak poprzednia, jest łatwa w zastosowaniu, pozwala na zaktywizowanie całej klasy; uczniowie dobierają się w pary, każdy z nich losuje rolę i w wyznaczonym przez nauczyciela czasie prowadzą rozmowę na określony temat sporny, kontrowersyjny; ich role wyznacza przeciwstawność stanowisk, np. premier rządu – lider opozycji, socjaldemokrata – konserwatysta, feministka – duchowny, adwokat – prokurator, związkowiec – pracodawca, oficer wojska – pacyfista, itp., mogą to być również postacie historyczne; podczas rozmowy uczniowie starają się zanotować argumenty, które usłyszeli od współrozmówcy, by je później przedstawić na forum klasy; technika ta uczy nie tylko wyrażania sądów, ale też uważnego słuchania oraz rozumienia argumentów i intencji, kogoś, kto reprezentuje stanowisko odmienne; pozwala także kształtować postawę tolerancji i dystansu (uczeń nie zawsze wylosuje rolę pozwalającą na identyfikację z własnymi poglądami).
- **wywiad** – jest to technika podobna do poprzedniej, bo wywiad jest formą rozmowy, jednak pozycja rozmówców nie jest równorzędna; najprostszym sposobem wykorzystania tej techniki jest praca w dwuosobowych zespołach, uczniowie wchodzi w rolę, np. dziennikarza i polityka, Władcy i przywódcy lub wybranej postaci historycznej itp.; prowadzący wywiad ma zebrać jak najwięcej informacji, co zmusza do zadawania py-

tań konkretnych, jasnych i precyzyjnych; technika ta pozwala na doskonalenie kompetencji komunikacyjnych, zwłaszcza w zakresie formułowania pytań.

Pewnym wariantem tej techniki jest **konferencja prasowa**. Jest to forma bardzo widowiskowa i atrakcyjna dla uczniów, wymaga jednak wcześniejszego rozdzielenia ról i starannego przygotowania merytorycznego uczestników oraz stosownego przygotowania pomieszczenia. Nauczyciel wyznacza rolę prowadzącego – rzecznika prasowego oraz „bohaterów” konferencji – np. polityków, organizatorów jakiejś uroczystości rocznicowych, manifestacji politycznej, uczestników ważnego wydarzenia, laureatów konkursu lub znanej postaci historycznej np. konferencja prasowa z laureatem Pokojowej Nagrody Nobla; pozostali uczniowie wchodzą w role dziennikarzy i zadają przygotowane wcześniej pytania. Warto, by uczniowie przestrzegali pewnych konwencji i pamiętali o przedstawieniu się, podaniu nazwy firmy, którą reprezentują, określili do kogo kierują pytanie i podziękowali za odpowiedź. Nauczyciel ocenia nie tylko aktywność uczniów, ale też kulturę zadawania pytań i ich wartość merytoryczną.

- list, kartka z dziennika, przemówienie – są to techniki dramatyczne wymagające pisemnego przygotowania wypowiedzi w podanej formie; piszący przyjmuje określoną rolę i kieruje swoją wypowiedź do określonego odbiorcy, np. petycja strajkującej załogi do pracodawcy, pozew więźnia politycznego do Komitetu Praw Człowieka, kartka z dziennika negocjatora, przemówienie kandydata na prezydenta do wyborców.

Wśród **technik plastyczno-manualnych** na uwagę zasługują:

- **rysunek** – technikę tę wykorzystuje się na lekcji lub jako formę zadania domowego; praca może być wykonana indywidualnie lub przez grupę uczniów; metoda ta kształci umiejętność myślenia symbolicznego, wyrażania treści w sposób niewerbalny, pozwala uczniom wykazać się zdolnościami plastycznymi czy opanowaniem graficznych programów komputerowych; najczęściej zadaniem ucznia jest narysowanie przedmiotu, którego cechy kojarzą mu się z danym pojęciem abstrakcyjnym takim jak np. pokój, poszczególne cnoty obywatelskie lub przedstawienie tego pojęcia przy pomocy symbolu; można poprosić, by uczniowie zaprojektowali logo jakiejś organizacji (najlepiej wymyślonej przez siebie organizacji ekologicznej, charytatywnej, politycznej itp.);
- **plan, mapa, makieta, model** – techniki te mogą być przydatne przy realizacji zagadnień dotyczących zmian granic państwowych, problemów globalnych, podziału administracyjnego państwa; poza tym uczniowie mogą przygotować np. mapy pokazujące zasięg organizacji międzynarodowych czy paktów militarnych, uwzględniając kolejność przystępowania państw członkowskich; mapy te można wykonać „ręcznie” albo nanieść informacje na przygotowane wcześniej kontury – zadania te dość szybko da się wykonać na lekcji podczas pracy w grupach; znacznie jednak efektywniejsze będą prace zrobione przy użyciu komputera jako zadanie domowe; makiety mogą przedstawiać

charakterystyczne budowle związane z nauczaniem przedmiotem lub inne obiekty techniczne typowe dla współczesności, a modele mogą przedstawiać przedmioty codziennego użytku, np. uzbrojenie; nauczyciel może je wykorzystać jako pomoc dydaktyczną albo element dekoracyjny pracowni przedmiotowej; ocena powinna uwzględniać czytelność mapy, jej wartość informacyjną, poprawność merytoryczną i estetykę wykonania; warto też tworzyć z uczniami różnego typu plany, schematy, wykresy – przejrzystość graficzna, uporządkowanie treści oraz praca nad przygotowaniem koncepcji i jej wykonaniem ułatwiają zapamiętywanie;

- **folder, ulotka** – techniki te mogą być atrakcyjną dla uczniów formą pracy domowej, kształtują kreatywność uczniów, dają im możliwość wykazania się swoimi zdolnościami plastycznymi lub umiejętnością wykorzystania technik komputerowych; folder, ulotka, plakat mogą promować środowisko lokalne, propagować rozszerzenie wybranej organizacji międzynarodowej, zwracać uwagę na problemy społeczne lub przypominać o ważnych współczesnych rocznicach historycznych;

PROJEKT

Jest to jedna z najatrakcyjniejszych metod nauczania. Jej podstawową zaletą jest możliwość realizacji nauczania holistycznego. W opracowaniu konkretnych przedsięwzięć można zaangażować nauczycieli różnych przedmiotów. Najlepszym przykładem może być przygotowanie wycieczki szkolnej np. w Tatrach. Grupa uczniów, pod kierunkiem nauczyciela historii i wiedzy o społeczeństwie, może opracować historię tego regionu i trasę, uwzględniając najważniejsze miejsca związane z wydarzeniami historycznymi oraz problemami społecznymi na terenie Tatr. Inna grupa, pod kierunkiem nauczyciela biologii, może zgromadzić informacje na temat fauny i flory oraz parków narodowych i rezerwatów przyrody tego regionu. Nauczyciele plastyki i muzyki pomogą opracować zagadnienia związane z folklorem, specyfiką architektoniczną np. cerkwi bieszczadzkich. Polonista może pokazać literackie obrazy Tatr, zwrócić uwagę na język mieszkańców tego regionu.

Realizacja takich projektów jak sesje popularnonaukowe, konkursy, wycieczki, obozy naukowe itp. doskonale uzupełniają wiedzę i umiejętności z różnych przedmiotów. Istotną zaletą tej metody jest możliwość aktywnego uczestnictwa wszystkich uczniów w klasie w planowanym i realizowanym przedsięwzięciu.

Praca metodą projektu nie dezorganizuje zajęć szkolnych, większość zadań uczniowie wykonują w domu, w bibliotece, w swoim wolnym czasie lub na zajęciach kół zainteresowań.

Bardzo ważnym aspektem tej metody jest to, że uczniowie widzą efekty swojej pracy i mogą je konfrontować z osiągnięciami innych uczniów. Stosowanie tej metody daje dużą satysfakcję tak uczniom jak i nauczycielom.

Podstawowe zalety metody projektu:

1. posiada określone cele i metody pracy, ich doboru uczniowie dokonują samodzielnie; niewątpliwie daje to możliwość kształtowania umiejętności myślenia ekonomicznego i pragmatycznego
2. ma określone terminy realizacji, całości i poszczególnych etapów, dzięki temu wyrabia takie cechy jak umiejętność planowania, organizowania warsztatu pracy, zdyscyplinowania
3. wyznaczone są osoby odpowiedzialne za jego realizację, uczniowie samodzielnie przydzielają sobie zadania; uczy to zdyscyplinowania i odpowiedzialności oraz kształtuje umiejętność dzielenia się rolami w grupie
4. znane są kryteria oceny; nauczyciel określa kryteria oceniania całości projektu oraz rezultatów pracy uczniów na poszczególnych etapach,
5. przewaga pracy w grupach, część zadań może być realizowana indywidualnie, zawsze taka forma pracy posiada duże walory, wyrabia wśród uczniów umiejętność współdziałania, poszukiwania kompromisów, zdyscyplinowania, rozwiązywania konfliktów, prezentacji własnych opinii i słuchania innych
6. uczniowie pracują samodzielnie, nauczyciel występuje w roli konsultanta, ocenia rezultaty prac na poszczególnych etapach, uczniowie muszą także dokonywać samodzielnie oceny swoich działań
7. możliwość zaangażowania w prace nad projektem osób spoza szkoły np. ekspertów, rodziców, sponsorów, ta metoda może doskonale aktywizować środowisko, w którym znajduje się szkoła
8. rezultaty pracy prezentowane są publicznie na forum klasy lub przed szerszym gremium, dzięki temu uczniowie mogą konfrontować rezultaty swojej pracy z osiągnięciami kolegów, doskonalić także swoje umiejętności związane z najskuteczniejszą prezentacją swoich propozycji
9. metoda projektu umożliwia także realizowanie głównych założeń programu kształtowania umiejętności związanych z szeroko rozumianą edukacją obywatelską i przedsiębiorczością, takich jak zaplanowanie kosztów realizacji projektu, poszukiwanie partnerów projektu, skuteczne przekonanie innych do celowości realizacji przedsięwzięcia, itp.

Odmiany projektów

1. Projekt badawczy - zebranie i usystematyzowanie informacji o pewnych zagadnieniach. W przypadku wiedzy o społeczeństwie mogą dotyczyć np. organizacji władzy ustawodawczej w III RP czy też sposobów walki z bezrobociem w danej gminie i powiecie.

Projekt może być realizowany w formie tzw. **portfolio**, czyli gromadzenie przez uczniów materiałów (teksty, zdjęcia, mapy) w specjalnej teczce lub segregatorze.

2. Przedsięwzięcie - przygotowanie i podjęcie jakiegoś działania w środowisku lokalnym, na terenie klasy lub szkoły. Takim przedsięwzięciem może być sesja popularnonaukowa dotycząca np. praw obywatela Unii Europejskiej, udziału uczniów szkoły razem z samorządem terytorialnym w akcjach ekologicznych na terenie gminy

Etapy realizacji projektu

1. Wybór tematu i określenie celów projektu
 - poszukiwanie pomysłów przez wszystkich uczniów
 - selekcja pomysłów
 - sformułowanie tematu i ustalenie celów projektu
 - opracowanie krótkiego eseju, prezentującego główne założenia projektu i uzasadnienie wybranego tematu
2. Przygotowanie konspektu projektu
 - przygotowanie harmonogramu działań
 - dokonanie przydziału zadań
 - sporządzenie kosztorysu
3. Realizacja projektu
 - zbieranie informacji i ich opracowanie
 - poszukiwanie sojuszników
 - techniczne przygotowanie lub wykonanie projektu (w przypadku projektu badawczego będą to np. monografie, albumy, filmy, w przypadku przedsięwzięcia zaproszenia, foldery plakaty, dekoracje itp.)
4. Prezentacja projektu
 - uczniowie prezentują swoje projekty i współuczestniczą w ich ocenie
 - w przypadku przedsięwzięcia prezentację zastępuje realizacja projektu

Każdy z tych etapów jest osobno oceniany przez nauczyciela.

Analiza SWOT jest coraz częściej stosowaną techniką oceny możliwości zastosowania i skuteczności rozwiązań. Może być również wykorzystywana na wstępnym etapie opracowywania projektu. Zadaniem ucznia jest określenie mocnych stron danego zagadnienia i wynikających z nich szans oraz słabych stron tego zagadnienia i związanych z nimi zagrożeń. Wnioski zapisywane są w odpowiednich miejscach schematu. Jest rozwinięciem debaty „za” i „przeciw”.

Wywiad jest metodą pozyskiwania informacji od osób, które ze względu na pełnione funkcje lub wykonywane zajęcia mają profesjonalną wiedzę na określony temat. Uczeń przeprowadzający wywiad zadaje pytania w celu uzyskania informacji. Treść wywiadu może

być przygotowana w formie tekstu, nagrania audio lub video. Metoda ta kształci umiejętność zdobywania informacji od innych osób i wykorzystania ich na lekcji. Ciekawą formą wywiadu będzie przeprowadzenie go z działaczem samorządu terytorialnego lub organizacji ochrony praw człowieka.

Metoda seminaryjna przyczynia się do dokładniejszego poznania wybranej dziedziny wiedzy lub określonych jej zagadnień. Uczniowie poszerzają swoją wiedzę i występują w roli eksperta. Grupy uczniów lub poszczególni uczniowie przedstawiają dany temat i przeprowadzają nad nim dyskusję. Metoda ta pomaga rozwijać umiejętności związane z prezentacją i uzasadnianiem jakiegoś stanowiska.

We współczesnym świecie szczególnej wagi nabiera umiejętność wyszukiwania, selekcjonowania i hierarchizowania informacji przekazywanych przez media, zasoby cyfrowe z różnych instytucji, muzeów, archiwum i publikacji. Aby rozwijać te umiejętności, należy wykorzystywać metody: mapy mentalnej, portfolio, rankingu diamentowego.

Mapy mentalne (*mental maps* lub *mind – maps*). Mapa mentalna (mapa pamięciowa, mapa myśli, metoda Buzana) polega na opracowaniu problemu przy użyciu symboli, schematów, haseł, zdjęć, wycinków prasowych itp. Jej celem jest porządkowanie i systematyzowanie zdobytej wiedzy oraz odkrywanie związków i zależności między wydarzeniami, zjawiskami i faktami.

Jest to metoda polegająca na graficznym przedstawieniu zagadnienia z wykorzystaniem pojęć, symboli, haseł i zwrotów kojarzących się uczniowi z danym zagadnieniem. Mapa mentalna pomaga w zebraniu i uporządkowaniu najistotniejszych informacji, w określeniu istniejących między nimi związków i zależności oraz w usystematyzowaniu uzyskanej przez ucznia wiedzy. Może też pełnić funkcję notatki zawierającej najważniejsze informacje z lekcji. Metoda ta doskonale nadaje się do podsumowania wiedzy z poszczególnych działów tematycznych.

Przebieg pracy metodą mapy mentalnej:

- nauczyciel dzieli klasę na grupy i każdej z nich przekazuje materiały potrzebne do wykonania mapy,
- przedstawia zagadnienie do omówienia lub formułuje problem do rozwiązania; uczniowie zapisują w centralnej części mapy słowo (pojęcie kluczowe),
- uczniowie w grupach przygotowują swoje skojarzenia z podanym słowem (pojęciem) w formie haseł, rysunków lub symboli, a następnie porządkują je i umieszczają na mapie w taki sposób, aby ukazać istniejące między nimi związki i zależności,
- grupy prezentują wykonane przez siebie mapy,
- nauczyciel podsumowuje pracę grup i ocenia zaprezentowane mapy.⁹

⁹ Źródło ilustracji: Archiwum GWO; Alicja Tomaszewska

Portfolio (teczka tematyczna) jest metodą ułatwiającą planowanie, organizowanie i ocenianie własnej pracy. Jej celem jest gromadzenie materiałów na wybrany temat.

Ranking diamentowy jest metodą ułatwiającą dokonywanie hierarchizacji i ustalanie priorytetów. Pracując w grupie, uczniowie negocjują ze sobą decyzje o przyporządkowaniu danego elementu do określonego miejsca w rankingu.

Symulacja jest metodą, dzięki której uczniowie mają możliwość wypróbowania różnych zachowań i alternatywnych rozwiązań problemu. Odgrywając role uczestników życia publicznego, mogą lepiej zrozumieć proces lub zjawisko, w którym uczestniczą. Odgrywanie scenek ułatwia uczniom zrozumienie emocji, postaw i zachowań własnych i innych.

Gry dydaktyczne. Jak twierdzi K. Kruszewski, gry dydaktyczne służą kształtowaniu myślenia twórczego, które umożliwia przebudowywanie starych oraz tworzenie nowych schematów. Występuje w nich zatem myślenie oraz uczenie się takie jak w procesie rozwiązywania problemów, przez co można gry dydaktyczne zaliczyć do grupy problemowych metod kształcenia.

Gry symulacyjne są pewnym naśladowaniem, odwzorowywaniem rzeczywistości, polegającym na odgrywaniu pewnych ról według zasad rządzących nimi w prawdziwym świecie. Zatem można stwierdzić, iż gry symulacyjne stanowią zabawę „na niby”, która ma służyć ćwiczeniu najbardziej efektywnych reakcji. Ten rodzaj gier zawiera w sobie cechy zarówno symulacji społecznych jak i gier edukacyjnych.

Po skończeniu gry, uczniowie wychodzą z odgrywanych ról i przystępują do rozmowy na temat powstałych w trakcie inscenizacji sytuacji. Można tutaj wyznaczyć pewnych uczniów do roli obserwatorów, których zadaniem jest udzielenie kolegom informacji zwrotnych. Gry dydaktyczne należy postrzegać jako ćwiczenie określonych zachowań społecznych, którego celem jest skuteczne ich stosowanie w prawdziwych sytuacjach. Ważnym jest, iż zarówno ze "zwycięstwa" jak i z "przegranej" uczniowie mogą się wiele nauczyć.

WebQuest jest to odmiana projektu, model poszukiwania wiedzy w oparciu o Internet. Polega na projektowaniu zadań dla uczniów w taki sposób, aby większość materiałów pochodziła z Internetu. Uczniowie samodzielnie realizują zadanie, które ma ścisły związek z praktycznymi sytuacjami życiowymi.¹⁰

Metody praktyczne określają wpływ, jaki człowiek wywiera na rzeczy i ludzi przez swoją działalność. Wincenty Okoń wymienia dwa rodzaje metod praktycznych: ćwiczebne i realizacji zadań wytwórczych. Wg innej klasyfikacji do metod praktycznych zaliczamy: pokaz, ćwiczenia przedmiotowe, laboratoryjne, metody projektów i tekstu przewodniego. Na lekcjach z wiedzy o społeczeństwie wykorzystuje się szczególnie metodę tekstu przewodniego i projekt.

¹⁰ <http://webquest-metoda.blogspot.com/search/label/1.Czym%20jest%20WebQuest%3F>

Metoda przewodniego tekstu jest metodą poszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł, rozwiązywania problemów w twórczy sposób, stosowania zdobytej wiedzy w praktyce; w tak zwanym tekście przewodnim są opisane kolejne kroki i zadania pośrednie, które pozwalają na rozwiązanie problemu.

Analiza przypadku jest metodą polegającą na głębokiej analizie problemu lub zdarzenia i wykryciu prawidłowości nimi rządzących oraz ich opisie. Metoda ta wpływa na rozwój myślenia analitycznego i syntetycznego, gotowość i zdolność podejmowania decyzji oraz umiejętność stosowania zdobytej wiedzy w praktyce.

Plakat to forma kompozycji plastycznej oddziałująca głównie obrazem, w której tekst jest niezwykle oszczędny, lapidarny, powiązany z obrazem. Plakat dąży do umowności i metaforyczności przekazywanych treści.

Komiks to historia obrazkowa, często z dodanym tekstem, przedstawiająca dany problem w co najmniej 6 kadrach. Zawiera poza elementami graficznymi dymki i efekty dźwiękonaśladowcze.

Wycieczka edukacyjna to zorganizowane wyjście poza teren szkoły, mające spełniać cele dydaktyczne i wychowawcze. Wycieczki sprzyjają integracji grupy i mają duże znaczenie socjalizacyjne. Wycieczki są atrakcyjną formą zdobywania wiedzy.

Wycieczkę czy lekcję muzealną, a także wizytę w urzędzie, odwiedzin w miejscu pamięci narodowej należy starannie przygotować. Można zachęcić uczniów do aktywności. Bardzo cenną rzeczą jest przygotowanie kart pracy na zajęcia prowadzone w formie wycieczki. Karty pracy wpływają na koncentrację uczniów i znacznie wpływają na zwiększenie przyswojonej wiedzy obywatelskiej.

Jedną z form wycieczek edukacyjnych może być **wycieczka wirtualna** wykorzystująca dedykowane aplikacje do wybranych muzeów lub archiwów.

Od nauczyciela zależy wybór najbardziej efektywnej metody i najbardziej odpowiedniej dla każdego zespołu uczniów.

Powyższy program przybliży niektóre metody pracy z uczniem i określi możliwości wspomagające ze względu na następujące dysfunkcje:

Rozporządzenie MEN w sprawie Podstawy Programowej nakłada na nauczycieli obowiązek zindywidualizowanego wspomagania rozwoju każdego ucznia, stosownie do jego potrzeb i możliwości. Uczniom z niepełnosprawnościami szkoła ma zapewnić optymalne warunki pracy. Wybór form indywidualizacji nauczania powinien wynikać z rozpoznania potencjału ucznia. Zadaniem każdego nauczyciela jest rozpoznawanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów, określanie

mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień uczniów.¹¹ Ponadto nauczyciel winien rozpoznać również przyczyny niepowodzeń uczniów, bariery i ograniczenia utrudniające ich funkcjonowanie i uczestnictwo w życiu szkoły. Nauczyciel ma podjąć takie działania, które będą sprzyjać rozwojowi kompetencji oraz potencjału uczniów w celu podnoszenia efektywności uczenia się i poprawy funkcjonowania w szkole.

Od nauczyciela będzie zależało, jakie zastosuje metody pracy z uczniem przy indywidualizacji procesu nauczania.

Powyższy program przybliży niektóre metody pracy z uczniem i określi możliwości wspomagające ze względu na następujące dysfunkcje:

- dysleksja,
- dysgrafia (trudności w opanowaniu właściwego poziomu graficznego pisma, tzw. brzydkie pismo),
- dysortografia (specyficzne trudności z opanowaniem poprawnej pisowni, w tym błędy ortograficzne),
- dyskalkulia (zaburzenie zdolności matematycznych),
- głuchota lub słaby słuch,
- ociemniałość lub słaby wzrok,
- niepełnosprawność ruchowa, w tym z afazją
- autyzm, zespół Aspergera (lżejsza odmiana autyzmu, upośledzenie w sferze uczuciowej),
- ADHD,
- niedostosowanie społeczne lub zagrożenie niedostosowaniem społecznym.

Postawienie diagnozy w okresie edukacji ponadpodstawowej jest trudne i wątpliwe. Nie posiadamy narzędzi diagnostycznych a obraz symptomów jest odmienny niż w początkowym okresie nauki czytania i pisania. Najczęściej znikają specyficzne błędy i dysfunkcje, pozostają błędy ortograficzne, nawarstwiają się inne zaburzenia emocjonalne i motywacyjne. Dlatego też podstawą rozpoznawania trudności w czytaniu i pisaniu u młodzieży ponadpodstawowej jest wywiad, obserwacja, analiza efektów jej pracy.

Model pracy z uczniem z dysleksją

Aby wspomóc ucznia z dysleksją na lekcjach wiedzy o społeczeństwie, należy kontynuować ćwiczenia ortograficzne, wprowadzać gry ortograficzne w formie kart lub gier komputerowych, które stanowią atrakcyjną formę utrwalania trudnych wyrazów. W pracy z uczniem należy:

¹¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno- pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach

- wykorzystywać ćwiczenia, które angażują myślenie, mowę, pamięć i wyobraźnię;
- oceniać ucznia głównie na podstawie wypowiedzi ustnych;
- ograniczać ilość materiału zadanego do opracowania;
- szczególną troską otoczyć uczniów leworęcznych;
- rozwijać nawyk pracy ze słownikiem ortograficznym;
- często kontrolować zeszyt;
- stosować kolorowe pisaki, notatki sporządzone w postaci tabel, schematów, grafik itp.

Model pracy z uczniem z dysgrafią

Uczeń z dysgrafią trudniej opanowuje skomplikowaną terminologię (pojęcia, nazwiska, nazwy własne). Ma trudności z precyzją określania pojęć, przedstawiania zjawisk w formie graficznej. Problemy sprawia mu analiza tekstów źródłowych.

Aby wspomóc ucznia w tym zakresie, należy:

- częściej proponować pracę w grupach, aby pozwolić mu na zintegrowanie z klasą;
- proponować zapisywanie notatek w zeszytach większymi literami, czy też na większym formacie papieru (np. mapy myśli);
- jeśli to możliwe, pozwolić na zapisanie notatki na komputerze i wklejenie jej do zeszytu;
- wprowadzać ćwiczenia koncentrujące uwagę.

Model pracy z uczniem z dysortografią

Uczeń ma trudności z uwagą, poprawną analizą i syntezą oraz zastosowaniem wiedzy i zasad w praktyce. Aby wspomóc ucznia w tym zakresie, należy:

- częściej stosować mnemotechniki (skojarzenie obrazu z jego zapisem literowym), akronimy;
- zaproponować, aby stosował techniki szybkiego zapamiętywania (np. przyporządkowanie ważnych pojęć częściom ciała ludzkiego i budowanie w ten sposób łatwiejszych do zapamiętania skojarzeń).

Model pracy z uczniem z dyskalkulią

Uczeń ma trudności z rozróżnianiem symboli, znaków graficznych itp. Wykazuje zaburzenia w orientacji przestrzennej, słabo orientuje się w kierunkach i na mapie. Dyskalkulia najczęściej związana jest z dysleksją, niezwykle rzadko występuje w czystej postaci. Aby wspomóc ucznia w tym zakresie, należy:

- zlecać wykonanie puzzli dotyczących określonych pojęć;
- częściej jako środek dydaktyczny na lekcjach stosować puzzle, gry planszowe, gry dydaktyczne.

Model pracy z uczniem niesłyszącym lub słabo słyszącym

Przystępując do realizacji *Podstawy programowej* należy pamiętać, że uczeń z uszkodzeniem słuchu nie opanował systemu językowego na takim poziomie jak uczniowie słyszący.

Aby wspomóc ucznia w tym zakresie, należy:

- doskonalić umiejętności ucznia w zakresie porządkowania i synchronizowania wydarzeń;
- kształtować praktyczne umiejętności niezbędne do funkcjonowania w społeczeństwie z wykorzystaniem dostępnych uczniowi środków językowych;
- uwzględnić potrzebę powtarzania i odwoływania się do treści omówionych wcześniej;
- modyfikować teksty o skomplikowanej strukturze gramatyczno-semantycznej;
- jako istotny czynnik podnoszący efektywność pracy – wyeliminować presję czasu.

Model pracy z uczniem niewidomym lub słabo widzącym

Przed dokonaniem wyboru podręcznika nauczyciel powinien sprawdzić, czy są dostępne jego wersje w brajlu lub w druku powiększonym. W pracy z uczniem należy:

- z powodu utrudnienia korzystania ze źródeł informacji w formie pisanej – wykorzystywać alternatywne materiały techniczne czy informatyczne;
- stosować ćwiczenia, które zastępują wzrok innymi zmysłami;
- starać się nie dopuszczać, aby ćwiczenia na lekcji angażowały wzrok dłużej niż 15 minut;
- o ile to możliwe, pracę pisemną zastępować ustną formą wypowiedzi;
- stosować pomoce optyczne i elektrooptyczne, np. lupy, lunetki, filtry koloru itp.

Model pracy z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją

Dobierając sposób realizacji treści programowych, trzeba uwzględniać ograniczenia wynikające z dysfunkcji ruchowych ucznia. W obszarze wiedzy o społeczeństwie mogą pojawić się trudności w myśleniu przyczynowo - skutkowym. Należy zatem:

- dostosować cele edukacyjno-terapeutyczne, by odpowiadały indywidualnym potrzebom i możliwościom ucznia;
- stosować metody stymulujące aktywność własną ucznia (metody aktywizujące);
- obniżyć tempo pracy;
- rozbudzać chęć eksperymentowania;
- dawać okazję do wykazywania się samodzielnością.

Dużo satysfakcji może przynieść takiemu uczniowi praca grupowa ze względu na możliwość komunikacji i współdziałania z rówieśnikami.

Model pracy z uczniem z autyzmem

Uczeń z autyzmem ma zaburzoną zdolność do komunikowania się, przejawia zachowania stereotypowe, czyli powtarzające się. Wśród osób autystycznych spotyka się jednostki, które mają wybitne zdolności w wąskim obszarze swojego funkcjonowania. Można wyróżnić pięć odmian zaburzeń rozwojowych tego typu:

- a) zaburzenia autystyczne,
- b) zaburzenia Aspergera,
- c) zaburzenia Retta
- d) dziecięce zaburzenia dezintegracyjne,
- e) całościowe zaburzenia rozwojowe nieujęte w innych kategoriach diagnostycznych.

W pracy z uczniem należy:

- wykorzystać jego zadziwiającą niekiedy zdolność do koncentracji uwagi;
- działać na emocje, wykorzystując w procesie nauczania muzykę, sztukę, percepcję (np. układanie puzzli);
- stosować uporządkowane formy nauczania;
- dzielić zadania na mniejsze etapy;
- wzbogacać nauczanie poprzez ilustracje, które przedstawiają zadania do wykonania, zachęcić np. do przygotowania komiksu;
- poświęcić czas na nawiązanie pozytywnej relacji i zaufania.

Model pracy z uczniem z ADHD

Uczeń z ADHD ma trudności ze skupieniem uwagi, cierpi na zaburzenia koncentracji, przejawia nadmierną impulsywność i nadruchliwość. W pracy z uczniem z ADHD należy:

- dostosować warunki kształcenia do możliwości psychofizycznych i tempa pracy ucznia,
- udzielać prostych, nieskomplikowanych komunikatów i poleceń;
- każdą nową informację lub aktywność wyraźnie akcentować stwierdzeniami w rodzaju: „Uwaga, to jest szczególnie ważne”;
- stosować techniki pozyskiwania i zapamiętywania istotnych informacji, uzyskiwanych od nauczyciela oraz z materiałów tekstowych;
- proponować uczniom różne sposoby robienia notatek, np. przy pomocy mapy myśli, stosowania znaków i symboli;
- zachęcić ucznia do nauczania się interpretacji pomocy graficznych: czytać mapy, wykresy, diagramy;

- stosować techniki dramowe (odgrywanie), wykorzystywać różne środki ekspresji (ruch, dotyk, gest).

Model pracy z uczniem niedostosowanym społecznie lub zagrożonym niedostosowaniem społecznym

Aby wspomóc ucznia w tym zakresie, należy:

- kształtować takie cechy zachowania i osobowości, które będą gwarantować optymalne uspołecznienie i twórcze funkcjonowanie w społeczeństwie;
- podjąć próbę rozbudzenia zainteresowania nauką i motywować ucznia do pracy;
- stosować więcej przekazów multimedialnych, wycieczek i warsztatów;
- umożliwić odniesienie sukcesu na terenie szkoły;
- stosować zasadę dominującego wychowania;
- stosować metody i formy aktywizujące i problemowe, takie jak: giełda pomysłów, burza mózgów, gry dydaktyczne, dramy.

Model pracy z uczniem szczególnie uzdolnionym

Uczeń szczególnie uzdolniony realizuje ogół zadań wynikających z *Podstawy programowej*. Takiemu uczniowi udzielana jest przez szkołę pomoc w postaci „Planu działań wspierających”. Szczególnie korzystnym dla rozwoju uzdolnień rozwiązaniem jest stworzenie indywidualnego toku lub programu nauczania. W pracy z uczniem zdolnym należy:

- dawać mu sposobność do rywalizacji;
- kształtować jego odporność emocjonalną oraz świadomość uwarunkowań sukcesów i porażek;
- tak organizować zadania grupowe, aby stwarzały sposobność współpracy, dzielenia zadań i odpowiedzialności za proces uczenia się innych;
- zadbać o jego rozwój fizyczny;
- pomagać we właściwym doborze aktywności planowania własnego rozwoju;
- stawiać przed nim dodatkowe zadania;
- wyjaśniać więcej i dogłębniej;
- budować poczucie wartości ucznia poprzez uczestnictwo w konkursach i innych przedsięwzięciach na rzecz otoczenia;
- rozwijać ciekawość świata, stworzyć możliwości realizowania własnych zainteresowań i hobby;
- umożliwić nie tylko uczestnictwo w systemie klasowo-lekcyjnym, ale i w zajęciach pozalekcyjnych, warsztatach, treningach, a także w zajęciach organizowanych przez wyższe uczelnie i w projektach naukowych.

Głównymi metodami, które warto stosować w pracy z uczniem zdolnym, są metody aktywizujące, problemowe z wykorzystaniem technik szybkiego uczenia się, mnemotechniki, a także metody praktyczne umożliwiające ekspresję ucznia oraz metody ewaluacyjne. Uczeń zdolny bierze udział w dyskusjach publicznych, tworzeniu i weryfikacji informacji. Potrafi analizować zjawiska społeczne i radzi sobie ze złożonymi sytuacjami, kreatywnie rozwiązuje problemy.

5. Opis założonych osiągnięć ucznia

W wyniku realizacji programu nauczania do wiedzy o społeczeństwie w szkole branżowej I stopnia uczeń powinien wykazać się umiejętnościami, które wynikają z praktycznego zastosowania wiadomości przyswojonych na lekcjach tego przedmiotu. Punktem odniesienia do opracowania szczegółowych osiągnięć ucznia są **treści programu**.

Uczeń:

- **wykorzystuje** wcześniej nabytą wiedzę w nowych sytuacjach poznawczych
- **porządkuje i systematyzuje** zdobytą dotychczas wiedzę
- **wyszukuje, gromadzi i selekcjonuje** źródła
- **hierarchizuje** fakty, **porządkuje** informacje
- **wyjaśnia** pojęcia i terminy na podstawie informacji zamieszczonych w tekście
- **korzysta** ze słowników, leksykonów, encyklopedii, map, wykresów, diagramów i zestawień statystycznych
- **rozwija** umiejętności komunikacji i współdziałania
- **pozyskuje, gromadzi, porządkuje** informacje o przeszłości
- **formułuje** pytania i problemy
- **argumentuje** swoje zdanie
- **uzasadnia** opinię na temat aktualnych wydarzeń podczas dyskusji
- **wyszukuje** argumenty „za” lub „przeciw” określonej tezie
- **porównuje** informacje zamieszczone w podręczniku i w innych źródłach
- **rozdziela** fakty od opinii
- **formułuje** samodzielne i przemyślane sądy
- **wykorzystuje** w pracy technologię informacyjno - komunikacyjną
- **korzysta** z różnorodnych źródeł informacji
- **posługuje się** przykładami
- samodzielnie **dociera** do informacji, **dokonuje** ich selekcji, syntezy oraz wartościowania
- **integruje** informacje pochodzące z różnych źródeł
- **rozpoznaje** przejawy rasizmu, szowinizmu, antysemityzmu, ksenofobii i homofobii

- **wykorzystuje** swą wiedzę do interpretacji wydarzeń życia społecznego, politycznego i gospodarczego
- **porządkuje** wydarzenia w czasie i przestrzeni
- **przedstawia** podstawowe kwestie dotyczące stosunków międzynarodowych
- **stosuje** zasady naukowego poznania
- **wykorzystuje** wiedzę do opisu i oceny współczesnych problemów
- **ocenia** własne decyzje i działania w życiu społecznym i politycznym
- **szanuje** prawa autorskie i bezpiecznie **porusza się** w cyberprzestrzeni
- **rozwiązuje** problemy w twórczy sposób
- **rozumie** złożoność problemów społecznych i politycznych
- **współpracuje** z innymi, **dzieli się** zadaniami i wywiązuje się z nich
- **rozumie** znaczenie prawa i praw człowieka w codziennym życiu obywatela
- potrafi **powiązać** swoje życie i rodziny z sytuacją społeczności lokalnej, Polski, Europy i świata w teraźniejszości
- **wyjaśnia** złożoność zjawisk społecznych, politycznych, ekonomicznych i kulturowych
- **dostrzega** związki przyczynowo- skutkowe
- **formułuje** wnioski i przedstawia własne stanowisko
- **wyraża i uzasadnia** zdanie na temat działań obywatelskich w formie ustnej i pisemnej
- **dokumentuje** własną pracę

6. Propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć ucznia

Ocenianie służy nauczycielowi do zbierania informacji o osiągnięciach ucznia oraz wspierania go w procesie uczenia się, dlatego ważne jest, by odbywało się systematycznie i obejmowało różne obszary jego aktywności. Niezmiernie ważne w ocenianiu jest poinformowanie ucznia i jego rodzica o wymaganiach stawianych na tym etapie edukacyjnym, jak również o metodach pozyskiwania ocen. Uczeń powinien być oceniany za wszystkie ważne osiągnięcia związane z programem, z uwzględnieniem wysiłku włożonego w realizację poszczególnych celów.

Ocenie szkolnej nie powinien podlegać stosunek ucznia do wydarzeń, zjawisk i procesów oraz jego światopogląd i przekonania.

Ocenianie powinno odbywać się na bieżąco po zrealizowaniu materiału w kolejnych działach programu oraz na koniec semestru i roku szkolnego. Ocenianie bieżące z zajęć edukacyjnych ma na celu monitorowanie pracy ucznia oraz przekazywanie uczniowi informacji o jego osiągnięciach edukacyjnych pomagających w uczeniu się, poprzez wskazanie, co uczeń robi dobrze, co i jak wymaga poprawy oraz jak powinien dalej się uczyć.¹² Przedmiotem oceny na lekcjach wiedzy o społeczeństwie są:

- **wypowiedzi ustne** na określony temat, referaty, udział w dyskusji;
- **sprawdziany** różnego typu (np. testy, kartkówki, kahoot, sprawdzian wiadomości z działu);
- **prace domowe** (portfolio, plakaty, plansze, makiety, wywiady, prezentacje multimedialne, itp.);
- **systematyczne prowadzenie zeszytu przedmiotowego;**
- **aktywny udział w zajęciach**, w tym również pozalekcyjnych (dyskusje, konkursy, debaty, projekty itp.);
- **obserwacja pracy ucznia na lekcji;**

Osiągnięciu zamierzonych celów sprzyja stosowanie **oceniania kształtującego**, które jest sposobem oceniania nastawionym na wspomaganie ucznia w procesie uczenia. Uczeń jest wówczas świadomy celów procesu nauczania – uczenia się, może wziąć odpowiedzialność za swoją naukę. Będzie przygotowany do samokształcenia i świadomego wyszukiwania, selekcjonowania i wykorzystywania informacji w życiu codziennym. Ocenianie kształtujące już na etapie planowania wymaga od nauczyciela odpowiedzi nie tylko na pytania dotyczące celów, osiągnięć ucznia, metod i środków dydaktycznych, ale przygotowania również informacji zwrotnej dla ucznia – komentarza pracy (ustnego lub pisemnego). Uczeń otrzymuje obszerną informację zwrotną dotyczącą mocnych i słabych stron prac czy wypowiedzi, a także możliwości pokonania trudności, uzupełnienia wiedzy i umiejętności.

¹² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2017r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych.

Ocenianie to promuje nowoczesna dydaktyka i zostało wprowadzone w wielu szkołach. Obowiązujące rozporządzenie MEN nakłada na nauczycieli obowiązek stosowania informacji zwrotnej dla uczniów.

Skala ocen:

- oceny semestralne i na koniec roku są zgodne ze skalą cyfrową 1-6,
- oceny bieżące są zgodne z przyjętą skalą, ale dopuszcza się stosowanie stopni ze znakiem „+” lub „-”.

Zasady oceniania przedmiotowych osiągnięć ucznia

Znajomość materiału z podstawy programowej

Rozumienie materiału rzeczowego:

- rozumienie pojęć
- rozumienie związków między faktami

Wykorzystanie umiejętności:

- umieszczanie faktów oraz postaci w czasie i przestrzeni
- umiejętności związane z wypowiedzią, np. porównywanie, wnioskowanie, analizowanie, uzasadnianie, interpretowanie i ocenianie

Kryteria ocen z wiedzy o społeczeństwie

Poziom wymagań koniecznych na ocenę dopuszczającą:

Uczeń:

- częściowo rozumie polecenia nauczyciela,
- dysponuje niepełną wiedzą określoną w niniejszym programie,
- potrafi z pomocą nauczyciela wyjaśniać poznane pojęcia, zjawiska, procesy,
- przyporządkowuje postaci historyczne do danych wydarzeń i źródeł,
- wykonuje samodzielnie lub przy pomocy nauczyciela proste ćwiczenia i polecenia,
- potrafi z pomocą nauczyciela przedstawić wyniki własnej pracy w formie ustnej i pisemnej,
- prowadzi zeszyt przedmiotowy.

Poziom wymagań na ocenę dostateczną:

Uczeń:

- dysponuje podstawową wiedzą określoną w programie,
- rozumie polecenia i teksty źródłowe,
- samodzielnie i poprawnie wykonuje proste zadania,
- potrafi odnaleźć podstawowe informacje zawarte w różnego rodzaju źródłach,
- dokonuje selekcji i porównania poznanych zjawisk,
- umie wykorzystać zdobytą wiedzę w praktyce,

- umie określić związki przyczynowo – skutkowe,
- aktywnie uczestniczy w pracach zespołowych,
- przedstawia wyniki własnej pracy w formie ustnej i pisemnej,
- systematycznie prowadzi zeszyt przedmiotowy.

Poziom wymagań na ocenę dobrą:

Uczeń:

- dysponuje wiedzą w zakresie podstawy programowej,
- dokonuje interpretacji danych zawartych w różnorodnych źródłach, wykorzystuje je do omówienia i rozwiązania problemu,
- posługuje się poprawnym słownictwem z zakresu wiedzy o społeczeństwie,
- potrafi w sposób spójny i poprawny zaprezentować omawianą na lekcjach problematykę,
- potrafi formułować i uogólniać wnioski,
- porównuje wydarzenia z przeszłości z współczesnymi,
- aktywnie uczestniczy w zajęciach lekcyjnych,
- formułuje na forum publicznym własne stanowisko i potrafi je uzasadnić,
- poprawnie wykorzystuje zdobytą wiedzę w praktyce,
- wykazuje zainteresowanie tematyką zajęć, starannie prowadzi zeszyt przedmiotowy.

Poziom wymagań na ocenę bardzo dobrą:

Uczeń:

- dysponuje pełną wiedzą w zakresie programu szkolnego i potrafi wykorzystywać ją w różnych sytuacjach i w życiu codziennym
- samodzielnie poszukuje informacje i dokonuje ich selekcji oraz hierarchizuje,
- dokonuje analizy i interpretacji różnych wydarzeń oraz uzasadnia własny sposób oceny,
- dokonuje właściwej interpretacji nowych zjawisk, czy aktualnych wydarzeń,
- integruje wiedzę z różnych przedmiotów,
- w sposób twórczy rozwiązuje problemy,
- potrafi kierować pracą zespołu,
- dokumentuje efekty działań,
- przedstawia własne opinie na forum publicznym (debata, dyskusja, przemówienie),
- uczestniczy i osiąga sukcesy w konkursach i olimpiadach przedmiotowych,
- wykonuje zadania indywidualne, systematycznie wykorzystując dodatkową literaturę,
- ocenia otaczającą rzeczywistość społeczno-polityczną zgodnie z przyjętymi kryteriami wartości,
- rozwija własne zainteresowania.

Poziom wymagań na ocenę celującą:

Uczeń:

- dysponuje pełną wiedzą z podstawy programowej,
- wykazuje się opanowaniem wszystkich umiejętności określonych w podstawie programowej,
- współpracuje z nauczycielem, rozwija własne zainteresowania,
- wykazuje szczególne zainteresowanie przedmiotem i dysponuje pogłębioną wiedzą o zjawiskach i procesach historycznych,
- chętnie podejmuje się zadań dodatkowych,
- wykazuje się aktywnością w szkole i poza nią np. w regionie, wolontariacie
- przedstawia wyniki samodzielnej pracy przygotowanej z wykorzystaniem warsztatu naukowego,
- osiąga sukcesy w konkursach i olimpiadach przedmiotowych,
- realizuje projekty edukacyjne,
- prezentuje raport z własnego działania i grupy,
- prezentuje swoje dokonania w klasie lub na lekcjach otwartych w formie: odczytu, wykładu, prelekcji czy debaty.

Ocenianie uczniów ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi

Na podstawie rozporządzenia dotyczącego warunków i sposobów oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów zobowiązano nauczyciela do indywidualizacji działań pedagogicznych oraz dostosowania wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb edukacyjnych i możliwości psychoedukacyjnych ucznia. W sprawdzianach wskazane by było uwzględnić uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i dostosować do ich możliwości zadania.

7. Ewaluacja programu nauczania

Zadaniem ewaluacji jest zebranie informacji na temat przebiegu realizacji programu w celu przeprowadzenia zmian, by stał się on bardziej użyteczny dla uczniów i możliwy do wykorzystania dla nauczycieli.

Jako narzędzia ewaluacji służą analiza wyników nauczania, a także porównanie osiągniętych rezultatów uzyskiwanych różnymi metodami. Wnioski wyciągane po przeprowadzeniu bieżących działań należy wprowadzać w życie w trakcie realizacji programu, czyli go modyfikować.

Po roku realizacji programu, czyli 30 godzinach, celowe byłoby przeprowadzenie ankiet wśród uczniów, aby odpowiedzieć na pytanie, które metody są dla nich najbardziej atrakcyjne, pomagają im w uczeniu się i przynoszą efekty w osiągnięciu celów.

Badaniem edukacyjnym należy również objąć indywidualizację procesu nauczania. W ankiecie dla uczniów można zapytać ich, czy program rozwija ich indywidualne zainteresowania, a także dostosowuje wymagania do ich indywidualnych potrzeb. Inną formą ewaluacji mogą być obserwacje zaangażowania uczniów w realizowanych projektach edukacyjnych, w sposobach ich prezentacji oraz analizie osiągnięć uczniów. Ewaluacji można również poddać warunki, w jakich program jest realizowany w celu ich dostosowania i efektywniejszego wdrażania w następnym roku i zapewnienia lepszych rezultatów.

Ewaluację sumatywną należy przeprowadzić po zakończeniu realizacji przedmiotu czyli po 30 godzinach nauki. Pozwala ona na całościową ocenę programu. Do przeprowadzenia ewaluacji ilościowej można wykorzystać ankiety, a do ewaluacji jakościowej wywiady, arkusze obserwacji. Analizie i ocenie można poddać treści kształcenia, skuteczność i efektywność nauczania opartego na programie. Ewaluacja powinna być logiczna i empiryczna, a uzyskane rezultaty powinny służyć ulepszeniu programu. Z ewaluacji można sporządzić raport i omówić go na spotkaniu zespołu przedmiotowego. Raport wraz z wnioskami można także zaprezentować na Radzie Pedagogicznej, jako część ewaluacji wewnętrznej szkoły.

8. Bibliografia

1. Zdolni w szkole, czyli o zagrożeniach i możliwościach rozwojowych uczniów zdolnych, poradnik dla nauczycieli i wychowawców, praca zbiorowa pod red. Wiesławy Limont, Joanny Cieślukowskiej, Dominiki jastrzębskiej, Warszawa 2012, ORE
2. J. Maternicki, Cz. Majorek, A. Suchoński, Dydaktyka historii, Wydawnictwo Naukowe PWN Warszawa 1994.
3. Budnik E., Muszyńska A., Owczarska B., Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących, Kielce 2000.
4. Sternberg, R. Saper- Swerling (2003) Jak nauczyć dzieci myślenia. Gdańsk. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
5. Turystyka w edukacji historycznej i obywatelskiej, red. naukowa M. Ausz, J. Bugajska- Więclawska, A. Stępnik, D. Szewczuk. Lublin 2017 Wydawnictwo UMCS.
6. Muzea skansenowskie we współczesnej edukacji historycznej, red. M. Ausz, G. Miliszewicz, J. Stachyra, D. Szewczuk, Lublin 2011.
7. Dylak S., Wprowadzenie do konstruowania szkolnych programów nauczania, Warszawa 2002.

8. Eby. J., Smutny J., Jak kształcić uzdolnienia dzieci i młodzieży, WSiP, Warszawa 1998.
9. Hamer H., Klucz do efektywnego nauczania. Poradnik dla nauczycieli, Warszawa 1994 r.
10. Komorowska H., Programy nauczania w kształceniu ogólnym i językowym, Warszawa 2011.
11. Łobocki M., Teoria wychowania w zarysie, Kraków 2008 r.
12. Mikina A., Zając B., Jak wdrażać metodę projektów? Poradnik dla nauczycieli i uczniów gimnazjum, liceum i szkoły zawodowej, Kraków 2006.
13. Niemierko B., Między oceną szkolną a dydaktyką. Bliżej dydaktyki, Warszawa 1999 r.
14. Niemierko B., Ocenianie szkolne bez tajemnic, Warszawa 2002 r.
15. Materiały edukacyjne programu Kreator, Warszawa 1999 r.
16. Pachociński R., Oświata XXI wieku. Kierunki przeobrażeń, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 1999 r.
17. Perrott E., Efektywne nauczanie, WSiP, Warszawa 1995 r.
18. Petty G., Nowoczesne nauczanie. Praktyczne wskazówki i techniki dla nauczycieli, wykładowców i szkoleniowców, Sopot 2010 r. Europa na co dzień. Pakiet edukacyjny.
19. Podniesienie efektywności kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Materiały dla nauczyciela, MEN.
20. Programy nauczania w rzeczywistości szkolnej. Tworzenie – wybór – ewaluacja. Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa
21. Rose C., Taraszkiewicz M., Atlas efektywnego uczenia (się), Edukacja Nowej Generacji, 2010 r.
22. Sołtys D., Szmigiel M. K., Doskonalenie kompetencji nauczycieli w zakresie diagnozy edukacyjnej, Kraków 2002.
23. Sterna D., Ocenianie kształtujące w praktyce, Warszawa 2006 r.
24. Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela pod redakcją Krzysztofa Kruszewskiego, PWN, Warszawa 2009 r.
25. Taraszkiewicz M., Jak uczyć lepiej, czyli refleksyjny praktyk w działaniu, Wydawnictwo CODN, Warszawa 1997 r.
26. Witkowska E., Metody aktywizujące stosowane w doskonaleniu nauczycieli, Katowice 1988.